

Nedbalost, či neznalost

Euro

21. října 2002

Článek Václava Klause (EURO 41/2002) se vyznačuje arogantními narážkami, které se v profesionálním světě málokdy vidí. Jeden z hlavních důvodů, proč se tento přístup často ve společnosti kvalitních ekonomů neobjevuje, je ten, že by ubral na vážnosti hodnotným argumentům. Václavu Klausovi se nikdy nepodařilo proniknout do světových vědeckých časopisů, a zařadit se tak do ranku kvalitních ekonomů. Tím se liší nejenom od západních, ale i od řady středoevropských ekonomů a z tohoto důvodu se možná snaží upoutat pozornost jiným způsobem.

Ve své odpovědi se zaměřím na věcné informace, aby čtenář získal potřebnou perspektivu.

Slabé encore. Je smutné, že Václav Klaus útočí na jednostránkové shrnutí pětadvacetistránkového článku, který jsem na jaře publikoval v hlavním, široce zaměřeném časopise Americké ekonomické asociace, Journal of Economic Perspectives (čtenáři, kteří k tomuto časopisu nemají přístup, najdou můj článek na internetu na adrese <http://eres.bus.umich.edu/docs/workpap-dav/wp415.pdf>). Václav Klaus tudíž vybírá určité věty z jednostránkového shrnutí a kritizuje je mimo kontext. To způsobuje, že se ve svých argumentech často zásadně mýlí. Když například jako protiklad staví výrok polského ekonoma Jana Winieckiho, že k počátečnímu poklesu došlo všude, tak reprodukuje jeden ze zásadních bodů, který ve svém článku dokumentuji a analyzuji. Nebo si vezměme příklad, kdy přináší jako novou informaci práce "českého ekonoma Hanouska o problémech cenových statistik. Neví - nebo se zapomíná zmínit - o tom, že:

- a) Jan Hanousek je ředitelem prestižní pražské instituce CERGE-EI, kde v březnu 2001 spoluorganizoval sympozium, na němž jsme před publikací v Journal of Economic Perspectives o všech studiích diskutovali,
- b) můj článek má jasné reference k Hanouskovým a dalším studiím,
- c) Hanouskova práce je publikována spolu s mým článkem ve výše zmíněném Journal of Economic Perspectives. Klausova tvrzení tudíž přicházejí jako slabé encore k důkladným analýzám, o jejichž propojení mlčí, nebo o nich nemá ponětí.

Ted' k podstatným aspektům. Můj závěr ve zmíněném článku je, že transformující se ekonomiky měly v devadesátých letech potíže a jejich ekonomický výkon nedosáhl počátečního očekávání, a to ze tří hlavních důvodů:

- a) vyspělé západní ekonomiky si vedly neobvykle dobře (což nastavilo výše laťku srovnávání),
- b) ekonomické problémy související s transformací byly široce podceněny,
- c) politici učinili řadu pochybných rozhodnutí.

Nicméně v mnoha směrech nastal pokrok. Dále pak v článku s použitím různých ukazatelů rozebírám relativní výkony transformujících se ekonomik. Článek je zaměřen na fakta a jejich interpretaci. S touto perspektivou se nyní vraťme k argumentům v Klausově článku.

Výkon české ekonomiky a geografie. Během posledních několika let vzniklo mnoho prací zkoumajících, do jaké míry jsou geografické faktory důležitým vysvětlením ekonomického úspěchu různých zemí. Vůči těmto názorům jsem poměrně kritický a ve svém článku ukazuji, že v transformujících se ekonomikách není geografická poloha perfektně korelovaná s ekonomickým úspěchem. Je sice pravdou, že západněji ležící země bývalého sovětského bloku si v průměru vedly lépe než ony položené více na východ, ale epizody, jako recese českého hospodářství v druhé polovině devadesátých let, slouží za dobré protipříklady. Václav Klaus považuje geografický výklad za absurdní, ale nevysvětluje proč. Je zajímavé, že česká ekonomika by si na základě predikcí geografických modelů měla v devadesátých letech vést nadmíru dobře, protože má oproti ostatním transformujícím se ekonomikám nejlepší zeměpisnou polohu. Jsou zde i další pozitivní faktory - země měla na konci osmdesátých let nízké zadlužení a relativní makroekonomickou stabilitu. To, že během vlády Václava Klause česká ekonomika vstoupila ve druhé polovině devadesátých let do recese, zatímco všechny ostatní středoevropské ekonomiky zdatně rostly, naznačuje, jak špatně Václav Klaus vedl české hospodářství. Mít vynikající zeměpisnou polohu, lepší výchozí podmínky než většina zemí v regionu, poměrně kooperativní centrální banku, a přesto jako jediný dostat ekonomiku do recese, to je nadmíru špatný výsledek. A Václav Klaus bude s tímto debaklem zapsán do dějin.

Recese, či transformační otřes. Když už jsme u recese, podívejme se na Klausův názor, že je nepřijatelné, abych popisoval pokles ekonomické aktivity na počátku devadesátých let pojmem recese. Václav Klaus tvrdí, že slovo recese se používá pouze pro "sestupnou fázi cyklu, která je nedílnou součástí normální dynamiky tržní společnosti. Toto tvrzení absolutně odporuje zaběhnutému životu v ekonomické profesi. Na všech světových univerzitách a institucích zaměřených na ekonomický výzkum a hospodářskou politiku používáme desítky let výraz recese přesně tak, jak jsem jej použil ve svém článku: pokles ekonomické činnosti země po určité období. Ve Spojených státech se například oficiálně používá konvence, že ekonomika je v recesi, jestliže její činnost - měřená HDP - klesá během dvou či více po sobě jdoucích čtvrtletí. Důvodem může být vnitřní dynamika, ale též vnější šok či otřes, jako například obrovské zvýšení světových cen ropy, které nastalo v sedmdesátých letech. Klausova snaha nahradit světově vžitý pojem recese něčím jako "transformační otřes vede do slepé uličky.

Statistický problém. Václav Klaus tvrdí, že přehlížím nemalý statistický problém, protože se změnila statistické systémy, struktura ekonomik a tak dále. Nepřehlížím. Přesně touto statistickou problematikou se v článku zabývám, poukazuji na úskalí různých indikátorů a úmyslně analyzuji vývoj mnoha indikátorů, jak ekonomických, tak i neekonomických. Na základě pozorování celé škály indikátorů pak docházím ke svým závěrům.

Jiní mohou samozřejmě dojít k jiným závěrům, ale musí své tvrzení podložit, a ne pouze vynášet nepodložené soudy.

Nezodpovězené otázky. Pomineme-li opět neopodstatněné výroky, tak v této části Klausova článku najdeme myšlenku, že se záměrně nevyjadřuji k problémům typu, zda a jak rychle a důkladně se mělo postupovat s ekonomickou transformací. Pro úplnost tudíž zdůrazňuji, že jsem tak učinil mnohokrát, většinou spolu s analýzou toho, co se přihodilo v různých oblastech transformujících se ekonomik. A učinil jsem to na stránkách špičkových ekonomických časopisů, od *American Economic Review* až po *Review of Economic and Statistics* a *Journal of Economic Perspectives*. Tyto studie jsou dobře známé. Navíc jsem se k této problematice vyjádřil jako jeden z prvních již v roce 1990 v publikaci *Lidových novin* nazvané *Strategie ekonomické transformace Československa* (v anglické verzi *A Framework for the Economic Transformation of Czechoslovakia*, *PlanEcon*

Report, 1989). Jde o rozsáhlou tematiku a není možné se do ní v rozměru tohoto krátkého článku pouštět. Stručně řečeno: to hlavní, co Václav Klaus jako politik zanedbal, nebo úmyslně neuskutečňoval, bylo rychlé vytvoření silného právního rámce a jeho realizace v praxi. Mnohé hlavní problémy české ekonomiky devadesátých let - od tunelování, po korupci, finanční skandály a bankovní krizi - jsou následkem této slabiny, která byla příčinou značných ztrát pro většinu občanů a zdrojem velkého obohacení mnohých vlivných jedinců a skupin.

Závěrem se ještě pozastavme u jedné "zábavné části Klausova projevu. Ačkoliv k tomu nemá věcné podklady, Václav Klaus se ve svém článku snaží ztotožnit své ekonomické názory s názory několika evropských a amerických ekonomů. Vybral si přitom docela kvalitní, avšak velmi různorodou skupinu a začlenil

do ní lidi, kteří mají diametrálně rozdílné názory na ekonomickou transformaci i na fungování centrálně plánovaných a tržních ekonomik. Dobrým příkladem jsou profesori Joseph Stiglitz a Stanley Fischer. Vzhledem k tomu, jak si v literatuře a na veřejných fórech zcela zásadně odporují, je toto zařazení - použijeme-li oblíbeného Klausova výrazu - absurdní.

Jan Švejnar, profesor ekonomie, výkonný ředitel Ústavu Williama Davidsona University of Michigan, Ann Arbor